

EEN ANDER LEVEN

Rudi Meulemans

Een ander leven

Mijn reis in de voetsporen van Vita Sackville-West,
Harold Nicolson en James Lees-Milne

2020

DE BEZIGE BIJ
AMSTERDAM

Deze uitgave is mede tot stand gekomen dankzij een
bijdrage van Schrijversvereniging 'De Bezige Bij'.
De auteur ontving voor het schrijven van dit boek steun
van Literatuur Vlaanderen.

Copyright © 2020 Rudi Meulemans
Omslagontwerp Marry van Baar
Omslagbeeld Vanessa Bell, *Asheham House* (1912)
Foto auteur Anneleen Hermans
Vormgeving binnenwerk CeevanWee, Amsterdam
Druk Bariet Ten Brink, Meppel
ISBN 978 94 031 8350 3
NUR 320

debezigebij.nl

Bij de productie van dit boek is gebruikgemaakt van papier dat het keurmerk van de Forest Stewardship Council (FSC®) mag dragen.
Bij dit papier is het zeker dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

*The past is never behind.
It is always on the side.*

John Berger

Inhoud

PROLOOG National Gallery 11

DEEL I Wat voorafging

1 *Gunby Hall* 19

2 *Brussel* 28

3 *King's Bench Walk, september 1940* 32

4 *West Wycombe Park, januari 1942* 48

5 *Sissinghurst Castle, december 1944* 65

6 *Brussel* 89

DEEL 2 De reis

DAG I 105

West Wycombe Park 108

Fawley Court 120

Shaw House 120

DAG 2 124

Sandham Memorial Chapel 124

Hamstead Marshall 130

Inkpen Rectory 133

Littlecote 134

Avebury 136

DAG 3 143

Little Clarendon 143

Philipps House 144

Wilton House 147

Long Crichel House 159

DAG 4 164

Stourhead 168

DAG 5 175

Montacute 175

North Cadbury Court 180

DAG 6 185

Barrington Court 185

Knightstone Manor 189

Killerton 191

DAG 7 195

Cotehele 195

Coleridge Cottage 200

DAG 8 202

Lacock Abbey 203

Great Chalfield Manor 207

Corsham Court 210

DAG 9	220
<i>Pump Room</i>	221
<i>Berkeley Castle</i>	226
<i>Nether Lypiatt Manor</i>	231

DAG 10	237
<i>Gloucester Cathedral</i>	237
<i>Stanway House</i>	239
<i>Charlecote Park</i>	244

DAG 11	254
<i>Packwood House</i>	255

DEEL 3 Wat volgde

1	<i>Brussel</i>	265
2	<i>Alderley Grange</i>	274
3	<i>Sissinghurst Castle</i>	284
4	<i>De Grote Zavel</i>	289
5	<i>Sissinghurst Castle</i>	292
6	<i>Lansdown Crescent</i>	301
7	<i>Essex House</i>	313
8	<i>Knole</i>	318

Verantwoording en woord van dank 323

Noten 325

Lijst van afbeeldingen 328

Bibliografie 330

PROLOG

National Gallery

In een hoek van kamer 34 op de eerste verdieping van de National Gallery in Londen, rechts van de centrale hal, hangt *Rain, Steam and Speed* van William Turner, een werk uit 1844.

Deze kamer is mijn favoriete ruimte in het museum. Ik bezocht haar ontelbare keren en telkens weer overvalt mij een weldadig gevoel. Omringd door de hier verzamelde schoonheid voel ik mij veilig. Buiten, op Trafalgar Square, heerst een drukte vanjewelste. Het leven jaagt er voorbij. Hier is het rustig. De kamer is een toevluchtsoord.

Ik ga op een gele fluwelen bank zitten. De zachte stof roept herinneringen op aan de pootjes van mijn teddybeer. Dat vriendje uit mijn kinderjaren heb ik nog steeds.

Ik zit recht voor het met donker hout omlijste doek van Turner, en ik kijk.

Alles is gehuld in een gouden waas. De lucht is dreigend. Vanuit de dikke mist duikt een trein op. Hij lijkt van heel ver te komen. Bedoem-bedoem, bedoem-bedoem: het geluid van een nieuwe tijd. De trein rijdt over een brug aan de rechterkant van het doek. Aan de linkerkant zit onder een andere, oudere brug een man in een roei-bootje op de rivier. Hij is aan het vissen. Er heerst absolute stilte. Daar is het vroeger.

Ik kijk van links naar rechts, van het oude wereldbeeld naar het nieuwe, van de visser naar de stoomlocomotief. En dan ineens, als ik heel goed kijk, zie ik rechts vooraan op de sporen, voor de locomotief, op de brug, een haas. Die haas rent voor zijn leven.

In hetzelfde jaar waarin Turner *Rain, Steam and Speed* schilderde, schreef William Wordsworth een open brief aan de *Morning Post*. De romantische dichter verzette zich met klem tegen de aanleg van een spoorweglijn die Kendal met Windermere zou verbinden. De vooruitgang zou de schoonheid van het Lake District doorklieven.

De poëzie van Wordsworth is gevormd door de onge-repte natuur in het noordwesten van Engeland, waar hij opgroeide en zich als volwassen man, samen met zijn zus-ter Dorothy, vestigde. De dichter leidde er een simpel le-ven: hij woonde in een bescheiden huis en kleetde zich als een bergbewoner, wars van de mode van de dag. De enige luxe die hij zich permitteerde was een kopje thee bij het ontbijt, weliswaar zonder suiker. Hij was een man, zo leek het toen al, uit een andere tijd.

Ik sta op van het bankje waarvandaan ik naar *Rain, Steam and Speed* zat te kijken en loop naar *Hay-Wain* van John Constable wat verderop in de kamer. Het schilderij maakt deel uit van zes landschappen op groot formaat, door Constable zelf *six-footers* genoemd, gemaakt tussen 1819 en 1825.

Het is laat in de middag. Twee mannen zitten op een lege hooiwagen die door twee zwarte paarden door het ondiepe water van de rivier getrokken wordt, weg van de kijker, weg van mij. Rechts, aan de oever, staat een man bij een aangemeerde roeiboot. Links, voor een cottage,

merk ik een vrouw op. Het vee graast op het veld. Er drijven eendjes op het water. Een hond kijkt de hooiwagen na.

Dit is het ongerepte landschap zoals Constable het zag aan het begin van de negentiende eeuw. Ter plekke, aan de rivier de Stour, maakte hij schetsen. Pas daarna, terug in zijn studio in Londen, ging hij schilderen. Gebaseerd op wat hij wist, op zijn schetsen en op wat hij gezien had, creëerde hij het werk. *Hay-Wain* is deels realiteit, deels fictie. Het schilderij is ontsproten aan zijn fantasie. Het landschap is een herinnering.

DEEL I

Wat voorafging

I

GUNBY HALL

We rijden door een grijsgekleurde vallei geflankeerd door de lage heuvels van de Lincolnshire Wolds in de East Midlands. Ooit was dit Vikingland. Maar de Vikings zijn al lang verdwenen.

Luc, mijn man, zit aan het stuur van de huurauto, een donkerblauwe Chevrolet. Gisteren zijn we in Cambridge onze huwelijksreis begonnen.

Veertien jaar geleden heeft Luc mij aangeklikt op een chatsite. We spraken af in een jazzcafé in het centrum van Brussel. Het was een mooie avond en we maakten een wandeling door de straten van de stad tot in het Egmontpark. Daar gingen we op een bankje zitten. Hij nam mijn hand in de zijne. Gehoopt maar toch nog onverwacht. Het voelde meteen heel vertrouwd.

Nu we eindelijk ook wettelijk een koppel zijn, wil Luc dat overal laten weten.

Aan de receptie van het hotel gisteravond zei hij: 'My husband and I made a reservation.'

In het restaurant: 'My husband would like a glass of champagne.'

Hij lijkt zich te nestelen in het leven van een getrouwde man. Ik moet toegeven dat het mij ontroert.

De omgeving wordt leger.

Luc concentreert zich op de weg, merkt niet dat ik naar hem kijk. Op de achtergrond glijdt het landschap voorbij in aquareltinten. William Turner is niet ver weg.

Ik weet op dit moment nog niet dat deze huwelijksreis grote gevolgen zal hebben. Ze zal leiden tot een andere reis, tot een boek en tot een belangrijke verandering in mijn leven.

We rijden hoger en hoger naar ons einddoel, Gunby Hall, een landhuis uit 1700.

Gunby Hall lijkt op een bescheiden Londens pand dat hier per vergissing werd neergezet. Wanneer ik voor het huis sta, twijfel ik even over waar ik ben. Dan kijk ik om mij heen. Dit is wel degelijk het platteland.

De streng symmetrische gevel heeft aan de linkerkant een aanbouw uit 1873. Daarin is de muziekkamer ondergebracht.

We betreden het huis via de hal en gaan onmiddellijk naar links. Daar zie ik de vleugelpiano staan waaraan in 1902 de Britse componist Ralph Vaughan Williams voor het eerst zijn lied *Linden Lea* ten gehore bracht. De tekst van het lied is een gedicht van William Barnes uit zijn in 1863 verschenen bundel *Poems of Rural Life*.

Een lieflijke melodie begeleidt het uitgesproken verlangen om te vertoeven in een boomgaard in Dorset, in de idyllische natuur. Plots wordt het pianospel woester wanneer de zanger denkt aan de stad waar de mensen hun geld moeten verdienen in donkere fabrieken. Het is een schrikbeeld van een leven dat hij niet wil leiden. Veel liever wil hij luieren onder de appelboom in Linden Lea.

Gunby Hall is eigendom van The National Trust for Places of Historic Interest or National Beauty. Deze organisatie werd op 16 juli 1894 opgericht tijdens een vergadering in Grosvenor House in Londen door de sociaal activiste Octavia Hill, de advocaat en natuurliefhebber Sir Robert Hunter en de kanunnik Hardwicke Rawnsley.

Hun gemeenschappelijk gedachtegoed was mede vormgegeven door de lectuur van William Wordsworth, die een halve eeuw eerder overleden was. Hij schreef over hoe het landschap waar hij zoveel van hield werd aangetast door de mens en de vooruitgang. De dichter wilde het Lake District zoals hij het kende bewaren en er een nationaal eigendom van maken. Iedereen die ogen heeft om te zien en een hart om te genieten heeft er recht op. Precies deze gedachte was de oprichters van de Trust zo dierbaar.

Hill, Hunter en Rawnsley streefden ernaar een National Gallery op te richten van natuurlijke schilderijen.¹ Het was hun bedoeling om toeristen in het Lake District naar welgekozen uitkijkposten te leiden. Op zo'n plek kon je op een bankje gaan zitten en kijken naar de schoonheid die zich ontvouwde. De natuur werd ingelijst.

Naast een zucht naar het pittoreske en een melancholisch gevoel voor de dreigende teloorgang van de schoonheid, speelde er bij de oprichters van de National Trust in de beginjaren ook een sterke sociale reflex. Aan het einde van de negentiende eeuw ging Engeland over van een agrarische naar een industriële samenleving, waardoor een volksverhuizing van het platteland naar de stad in gang werd gezet. Octavia Hill, die zich evenzeer thuis voelde tussen de Londense armen als bij de intellectuele elite, zette zich in voor sociale huisvesting. Ook haar kompanen, Hunter en Rawnsley, waren bezorgd over de leefomstandigheden van de arbeiders in de steden. Het was hun be-

doeling open natuurgebieden te beschermen zodat stedelingen ernaartoe konden ontsnappen. Daarom moest het rurale Engeland beschermd worden. Dit engagement dreef niet alleen op de romantische poëzie van Wordsworth maar ook op de nostalgie naar de agrarische mens die leefde in harmonie met de natuur. De oprichters van de Trust wilden voor de arbeiders, die de week doorbrachten in raamloze fabrieken, weidse zitkamers creëren in de openlucht.

Al snel verschoof de focus van de National Trust van het beschermen van het landschap naar het bewaren van gebouwen en meer in het bijzonder van landhuizen. Het *country house* werd gezien als een icoon van een periode waarin alles beter was. Meer dan het landschap kon het symbool staan voor die verloren tijd.

Na de Eerste Wereldoorlog kwam het voortbestaan van de Engelse landhuizen in gevaar door de veranderde sociale structuur. Leden van de landadel waren in financiële moeilijkheden gekomen door de verhoogde taksen en erfbelastingen. Velen zagen zich genoodzaakt hun eigendom te verkopen aan rijke zakenlui of lieten hun huizen ombouwen tot scholen of hospitalen. Veel gebouwen werden vernietigd nadat eerst vloeren, schoorsteenmantels en trappen uitgebroken waren om ze te verschepen naar Amerika voor de nieuwe rijken aldaar.

De National Trust wilde dit verlies tegengaan met een gewiekst plan. Dankzij een overeenkomst met de Treasury, het Engelse ministerie van Economie en Financiën, werden de eigenaars vrijgesteld van erfbelasting indien ze hun landhuis overdroegen aan de Trust. De donoren mochten in hun huis blijven wonen en in ruil daarvoor waren ze verplicht hun deuren te openen voor het publiek. Volgens

de National Trust moest iedereen kunnen genieten van deze symbolen van een verloren paradijs. Om dit alles in goede banen te leiden werd het *Country Houses Committee* opgericht.

De National Trust institutionaliseerde op deze wijze het architectuurtoerisme dat in Engeland reeds sinds de zestiende eeuw floreerde.

De zestiende eeuw was de periode van de Tudor-dynastie (die liep van 1485 tot 1603 om exact te zijn) en omvat de regeerperiode van Elizabeth I, het zogenaamde elizabethaanse tijdperk (1558-1603).

In deze tijd was de meest illustere bezoeker van landhuizen de koningin zelf, wier visites deel uitmaakten van een politieke strategie. In haar kielzog kwamen gewone edellieden die puur voor hun plezier toerden langs de huizen. Er arriveerden zelfs toeristen van het Europese vasteland. Historische gebouwen veranderden zo langzaamaan van functie en werden attracties. Hun aantrekkingskracht vergrootte als ze beschikten over een belangrijke kunstcollectie of een opmerkelijke tuin.

Vanaf de achttiende eeuw werd het bezoek aan landhuizen geformaliseerd. Voordien kon de toerist gewoon aankloppen en vervolgens, indien hij er waardig genoeg uitzag, een rondleiding krijgen door de huishoudster. Door de groeiende belangstelling was men genoodzaakt meer structuur aan te brengen. Vele eigenaars stelden een vaste bezoekdag in. De openingsuren konden worden geraadpleegd in de plaatselijke pub. Sommigen gingen over tot het uitgeven van tickets die op voorhand besteld dienden te worden. Een hele administratie kwam op gang. Er werden gidsen en catalogi gedrukt.

De tweede helft van de negentiende eeuw kende een

opbloei van toeristische bureaus die, gebruikmakend van de ontwikkeling van het spoornet, trips organiseerden voor stadslui. De maatschappelijke druk op eigenaars van landhuizen om hun bezit open te stellen voor het brede publiek groeide daardoor nog meer. Een dagje uit was niet langer exclusief weggelegd voor de happy few. Zowat iedereen nam nu deel aan de queeste naar een geïdealiseerd Engeland.

Luc en ik zijn zo goed als alleen in Gunby Hall, afgezien van de vrijwilligers van de National Trust. Het is kil in het huis. We zijn te licht gekleed.

In de eetkamer kijk ik naar een olieverfschilderij dat naast de schoorsteenmantel hangt. Het is een portret van een jonge vrouw, Margareth Lushington, die in 1895 trouwde met Stephen Massingbird, een telg uit de familie die toen al bijna twee eeuwen het landhuis bewoonde. Na hun huwelijk namen zij hier hun intrek.

Margareth onderhield nauwe banden met de prerafaëlieten. Deze antiacademische kunstenaars uit de tweede helft van de negentiende eeuw legden zich toe op het afbeelden van waardige, vaak romantische, soms symbolische onderwerpen. Veelal hanteerden ze een rijk kleurenpalet en schilderden ze in een beeldtaal geïnspireerd op de vroege renaissanceschilders. De werken van deze kunstenaars die Stephen en Margareth kochten zijn nog steeds in het huis te zien. Zo ook dit portret van Margareth in de tuin van Gunby Hall, geschilderd door Arthur Hughes in 1903.

Margareth draagt een eenvoudige witte jurk met op de heupen een enorme glanzende satijnen strik. In haar ene hand houdt ze een schachtje, in de andere een mand met afgeknippte bloemen. Achter haar staan blauwe del-

phinius. In de verte zie ik, achter een boom, een stukje van het landhuis.

Het portret werd gemaakt tijdens de hoogdagen van het Britse Rijk: de edwardiaanse tijd, genoemd naar koning Edward VII, die begon met de dood van koningin Victoria in 1901 en zou duren tot aan het begin van de Eerste Wereldoorlog.

Het portret ademt de sfeer van die tijd. Tenminste, zoals ik mij die voorstel. Straks zal Margareth naar binnen gaan en de bloemen in vazen schikken. Vervolgens zal ze zich terugtrekken in haar slaapkamer om zich om te kleden. Ze zal samen met haar echtgenoot de elegante gasten ontvangen. Na het diner zullen ze het zich gemakkelijk maken in de fauteuils in de muziekkamer, waar Ralph Vaughan Williams hen zal trakteren op enkele van zijn recente liederen. Ik weet wel zeker dat ik genoten zou hebben van zo'n avondje.

Margareth stierf jong, op haar zevenendertigste. Stephen leefde alleen verder in Gunby Hall tot ook hij overleed in 1925. Hij liet het huis na aan zijn zus Lady Diana Massingbird en haar echtgenoot, de veldmaarschalk Sir Archibald Montgomery-Massingbird. Testamentair was ooit vastgelegd dat de erfgenaam van Gunby Hall de naam van de Massingbirds moest overnemen. Dat had Sir Archie dan ook gedaan. Hij was een Massingbird geworden.

Aan het begin van de Tweede Wereldoorlog kregen Lady Diana en Sir Archie te horen dat het Air Ministry plannen had om het huis te slopen om een landingsbaan voor hun vliegtuigen aan te leggen. Ten einde raad contacteerden ze de National Trust.

De organisatie stuurde de secretaris van het Country Houses Committee naar Gunby Hall: James Lees-Milne. Tussen Lees-Milne en de Massingbirds kwam het tot een

mondelinge overeenkomst. Indien Lees-Milne de vernietiging van Gunby Hall kon verhinderen, zouden zij het huis overlaten aan de National Trust.

Binnen de maand wist Lees-Milne het Air Ministry op andere gedachten te brengen. De Massingbirds hielden zich aan de afspraak. Gunby Hall was gered.

Al die tijd hadden Lady Diana en Sir Archie met vallen en opstaan de edwardiaanse levensstijl van hun voorgangers proberen hoog te houden. De moeilijkste jaren moesten echter nog komen. Zolang ze konden hielden de Massingbirds hun personeel aan. Maar de oorlog eiste zijn tol. Uiteindelijk zou Lady Diana op haar vijfenzeventigste zelf op haar knieën de eiken trap zitten boenen. Koste wat het kost wilde ze het huis bewaren in zijn volle glorie. Het was haar eerbetoon aan haar familie en in het bijzonder aan Margareth, die zich met zoveel liefde aan het huis had gewijd.

De formidabele Lady Diana maakte in haar ijver om Gunby Hall een glamoureuze uitstraling te geven ook vergissingen. Zo had ze de bibliotheek laten ontmantelen en de muur tussen de hal en de bibliotheek laten wegnemen om een grote ontvangstruimte te creëren die deed denken aan een hotellobby. Deze verschrikkelijke ingreep had de verhoudingen van de ruimtes volledig verstoord.

Ondertussen heeft de National Trust dit weten te herstellen. In 1998 werd opnieuw een muur opgetrokken en werd de bibliotheek heringericht. Het is een prachtige kamer geworden. Op een tafeltje in een hoek staat een foto van de jonge James Lees-Milne, de man die ervoor zorgde dat dit huis werd gered.

Hij blijkt nog meer te hebben gedaan voor Gunby Hall. De *house manager*, een vriendelijke, stoere dame, vertelt mij dat de restauratiewerkzaamheden uitgevoerd

werden met het geld van de verkoop van zijn eigen bibliotheek. Ik vraag haar of ik, om de foto van dichterbij te kunnen bekijken, over het koord mag stappen dat het tapijt moet beschermen.

In een poging haar te overtuigen zegt Luc: ‘My husband is a writer.’

Het werkt.

Op de foto zie ik een knappe man die aan een bureau zit voor een stapel papieren met een pen in zijn hand. Eronder staat in sierlijke gouden letters:

*James Lees-Milne 1908-1997
His generosity restored this library.*

Aan het einde van ons bezoek, in de tuin van Gunby Hall, maakt Luc een foto van mij. ’s Avonds, in het hotel, terwijl hij naast mij in bed ligt, post hij die op Facebook met het bijschrift

My husband. He makes me so happy.

Ik sta op precies dezelfde plek als waar Margareth zo lang geleden geposeerd heeft voor haar portret. Achter mij zie je de blauwe delphiniums.